

14 februari 1915

Voor de geïnterneerden.

Gelijk wij reeds gemeld hebben, is de geestelijke verzorging van de in ons land geïnterneerde soldaten al sedert verscheidene weken toevertrouwd aan het Algemeen Comité tot ontwikkeling en ontspanning van de geïnterneerden in Nederland gevestigd te Zwolle.

Verscheidene cursussen, ook praktische, zijn in de meeste kampen door het comité voor de geïnterneerden georganiseerd.

Lang niet allen hebben evenwel lust en begaafdheid om deze cursussen te volgen. Knutselen is voor velen hoofdbezigheid. Maar nog blijven er verscheidene over, aan wie zelfs hiervoor de lust ontbreekt, opgesloten als ze zijn, en gevangenen als ze zich voelen.

Naar bleek, doen velen van de geïnterneerde Belgen liefst lonend werk, zij produceren liefst iets, bij voorkeur een betaalde arbeid.

Maar dit is hun moeilijk te verschaffen. Vooral buiten de kampementen veroorzaakt men allicht concurrentie met Nederlandse werklui.

Maar is er geen werk te vinden, dat velen zal aanstaan onder deze Belgische geïnterneerden, ook al geeft het geen dadelijke betaling? Wat moet en zal allen begeistere, allen met animo aan de arbeid doen gaan?

Het comité is nu te rade gegaan en wil hen doen meewerken aan de heropbouw van hun vaderland.

België ligt grotendeels in puin; de woningen van de geïnterneerden, evengoed als van hun familie en vrienden, zijn verwoest. Wat ook de politieke toestand van België in de toekomst zal zijn, economisch in de ruimste zin moet er machtig veel hersteld worden.

Laten de geïnterneerden alvast allerlei zaken gaan gereed maken voor later gebruik, dan werken zij voor zichzelf en hun familieleden, hun kennissen en vrienden.

En mochten er onder hen zijn, die om welke reden dan ook niet naar het Belgenland wensen terug te gaan, hun arbeid is niet verloren. Zij kunnen het verkopen en overdoen aan die er wel heen gaan.

Wie timmeren kan, en wie het wil leren, kan balken en planken gereedmaken en deuren en vensterkozijnen in elkaar zetten, bij honderdtallen. En voor dakgeraamten het houtwerk gereed maken, tafels en stoelen en kasten fabriceren, verder lijstwerk prepareren, matten vlechten enz., enz.

Uit zand en cement zijn duizenden stenen te vervaardigen in handvormen; een werk, dat gemakkelijk geleerd wordt.

Zijn er onder de geïnterneerden geen glasblazers? Anders zijn er onder de Nederlanders wel, die als chefs willen optreden. Misschien ontwikkelt zich hier deze industrie tot nog groter proporties.

Grondwerkers kunnen hier werk te over vinden om ook het hunne bij te dragen. Hun arbeid is dadelijk te betalen, of later te vergoeden.

En de kosten? Het comité meent, dat ons land zich niet onbetuigd zal laten.

Maar de rijke Belgen, die in het buitenland en hier vertoeven, moeten hier het voorbeeld geven. Het is in hun belang, en dat van hun eigendommen.

En het onzijdige land als Amerika, dat al zoveel deed voor Belgische vluchtelingen en de achtergeblevenen in het land zelf, zal voor deze ideale werkverschaffing duizenden zenden.

Vanwaar moet het materiaal komen?

Grondmateriaal voor steen en glas is er genoeg. Zand is er op de Veluwe te veel. Zo met oordeel de plaatsen worden gekozen, wordt ontginning en zelfs kanalisatie mogelijk, die met eigen Nederlandse arbeiders veel en veel te duur zou worden, en daardoor niet tot stand komt, hoe wenselijk ook indien ertoe werd overgegaan.

Hout dient in Amerika en elders aangekocht. Gereedschappen, ijzerwerk, lijmen, lakken, verven, kunnen in Nederland worden aangeschaft. Salpeter, cement kan uit het buitenland ingevoerd.

Veel zal de Nederlandse handel, groot en klein, en de Nederlandse industrie ook ten goede komen.

Voor dit plan zal de hulp van velen nodig zijn. Van verschillende zijden is deze al aangeboden. Niets zal het Algemeen Comité (secretaris jhr. Mr. J. J. E. van den Brandeler) aangenamer wezen als die van nog meer kanten te ontvangen.

15 februari 1915

Geïnterneerden.

Na gedurende enige maanden een groot aantal dagbladen, illustraties, enkele boeken en verschillende gezelschapsspelen aan

de Belgische geïnterneerden te hebben gezonden, heeft het Belgische Comité in Den Haag uit zijn midden een commissie gevormd, met het doel aan Belgische geïnterneerden studiemiddelen te verschaffen.

De Belgische minister van kunsten en wetenschappen, de heer Poulet, heeft haar zijn steun toegezegd.

Geïnterneerden.

De Belgische generaal Dossin is hedenochtend in Den Haag teruggekeerd van zijn bezoek aan verschillende plaatsen in ons land, waar Belgische militairen geïnterneerd zijn.

16 februari 1915

Geïnterneerden.

De Belgische generaal Dossin, die gelijk gemeld, de verschillende plaatsen in ons land, waar Belgische militairen zijn geïnterneerd, bezocht heeft, zal dezer dagen een onderhoud hebben met de minister van oorlog, generaal-majoor Bosboom, en de opperbevelhebber van land- en zeemacht, generaal Snijders.

Gisteren namiddag zijn op Urk weer twee geïnterneerde officieren aangekomen. Er zijn er nu 11. Het interneringsgebouw is ingericht voor 12 personen. Voor uitbreiding van het depot wordt op het hoge Klif, bij de school en de Ned. Hervormde kerk, een terrein van 60 bij 13 m gereed gemaakt voor een groot houten gebouw.

17 februari 1915

Geïnterneerden.

Te Amersfoort zal, naar het Handelsblad meldt, onder het beschermheerschap van generaal Knol, commandant van het interneringsdepot Amersfoort-Zeist, een tentoonstelling worden gehouden met daaraan verbonden tombola, waarvan de opbrengst geheel ten bate komt van noodlijdende vrouwen en kinderen in België. Voor de tombola zijn enige honderdtallen voorwerpen, sommige van kunstenaarshanden afkomstig, vervaardigd in de barakken te Zeist en te Amersfoort, door Belgische geïnterneerden.

De tentoonstelling zal worden gehouden vrijdag 5, zaterdag 6 en zondag 7 maart.

De eerste dag wordt gedurende de middag een concert gegeven door het symfonieorkest, samengesteld uit artiesten "1^e prijs Conservatorium"; op zaterdag en zondag afwisselend het harmoniekorps en het fanfarekorps van de geïnterneerden.

Op de tentoonstelling worden enige honderdtallen voorwerpen, door de geïnterneerden vervaardigd, te koop gesteld, waarvan de opbrengst aan de inzenders zelf ten goed komt.

Hoofdprijs wordt een door de schilder Joois vervaardigd portret van de koningin, omringd door een artistieke lijst van gesmeed ijzer, vervaardigd door een Belgische artiest uit Lier, die nog meer kunstvoorwerpen voor de tombola vervaardigd heeft.

18 februari 1915

Twee in Duitsland geïnterneerde Belgische krijgsgevangenen, een officier en een mindere, die gedurende drie weken in Duitsland hadden rondgedoold, om over de grens te ontvluchten, zijn woensdag door de gendarmerie te Bentheim gevat en geboeid naar Munster overgebracht.

19 februari 1915

Te Nijkerk hebben dinsdagnacht drie Belgen onderdak gevraagd en gekregen, die uit het krijgsgevangenenkamp bij Dusseldorf waren ontlucht en de weg te voet hadden afgelegd. Ze waren voornemens zich te Amsterdam bij de Belgische consul te melden.

20 februari 1915

Voor de geïnterneerde Belgische soldaten.

Wij hebben onlangs een en ander medegedeeld van een in wording zijnde Belgische commissie, die naast en wellicht in samenwerking met het Algemeen Comité tot Ontwikkeling en ontspanning van de geïnterneerden in Nederland, vooral door praktische cursussen ten bate van de geïnterneerden hoopte werkzaam te kunnen zijn. De gedelegeerden van de stad Brussel in die commissie, welke onder voorzitterschap staat van de Belgische gezant, baron Fallon, hebben nu het eerste rapport aangaande de aard der werkzaamheden, waarvoor zij gelegenheid zullen trachten te geven, opgesteld.

Dit rapport spreekt met veel lof over hetgeen reeds door onze landgenoten werd gepresteerd. Gaarne hadden genoemde heren echter gezien, dat hun doel beter zou worden begrepen. Hulp slaan zij in de gegeven omstandigheden niet af, doch zij achten zich op het ogenblik nog sterk genoeg, om hun omvangrijke taak alleen te beginnen, zonder dadelijk weer bij de Nederlandse volk om steun aan te kloppen.

Wij lezen in het rapport, dat de gedelegeerden der stad Brussel van de bevelhebbers der kampen te Zeist en Harderwijk, generaal Knel en generaal Loke, alle tegemoetkoming ondervonden hebben, waarop zij konden rekenen. Na een bezoek te hebben gebracht aan

beide kampen en na een gemeenschappelijke bestudering van de materiële mogelijkheid der organisatie met de bevelvoerende Nederlandse officieren en enige Belgische officieren, hebben de gedelegeerden gemeend, dat de medewerking, welke zij de Nederlandse militaire en burgerlijke overheden kunnen verlenen, ten doel zou moeten hebben de bestaande werkzaamheden uit te breiden door een organisatie van praktisch en theoretisch vakonderwijs, dat tot nog toe in de kampen van Zeist en Harderwijk niet is kunnen worden aangevat.

Het doel van die cursussen is vooreerst van economische aard: de werkkraft van de werklieden en beambten onder de geïnterneerden intact te houden. Voorts zal, door de mensen bezigheid te geven, hun moreel worden opgehouden en verbeterd. Er zal daarbij gedacht worden zowel aan de mannen uit de verschillende vakken van nijverheid, als aan geïnterneerden, die werkzaam zijn geweest op het gebied van de handel en van de landbouw en in andere beroepen. Zoveel mogelijk zal men de grote massa der geïnterneerden door dit onderwijs trachten te bereiken, wat zonder te hoge uitgaven in het bijzonder mogelijk is door cursussen in technisch tekenen en technologie.

Voor de leermiddelen van 10.000 man, die geschat werden een bepaald beroep te beoefenen, worden de kosten op 50.000 F geschat. Wat de lokalen betreft, waarin het onderwijs zou worden gegeven, zo heeft de Belgische commissie besloten, voor de helft, zo nodig voor het gehele bedrag, bij te dragen in de aankoop van het materiaal; de bouw zou door de geïnterneerden geschieden. Voor de twee kampen te Zeist en Harderwijk zouden dan 8 barakken nodig zijn van 50 bij 14 meter, kostende 40.000 F. Als de commissie hiervan de helft voor haar rekening neemt, zou zij voor een gezamenlijke uitgave van $50.000 + 20.000 = 70.000$ F staan.

Men stelt zich met het oog op de behoeften van België na de oorlog voor, dat de geïnterneerden kleine landhuizen en uit elkaar te nemen werkmanswoningen, voorts werktuigen en onderdelen voor de Belgische spoorwegen zullen kunnen vervaardigen. Enkele van de voor dit alles benodigde draaibanken, smeedovens, werktuigen enz. zal men eerst aankopen of trachten te huren en vervolgens zelf aanmaken. Het plan van werkzaamheden is dan ook op een geleidelijke uitbreiding berekend.

Wat in de kampen vervaardigd wordt, zal niet in de handel gebracht worden.

De bouwvakarbeiders onder de geïnterneerden worden op 2000 geschat. Hun dagelijkse arbeid tot 2 uren beperkend om zoveel mogelijk allen in de gelegenheid te stellen aan het werk deel te nemen, schat de commissie, dat na verloop van de voorbereidende werkzaamheden 5 tot 6 huisjes per dag, gemeubileerd, met of zonder veestal en schuur, zullen worden afgewerkt. De kosten van elk huis schat de commissie op 1500 F aan materiaal (zonder dak en vloer) en 500 F aan loon of beloningen in natura.

Wat de leiders van de arbeid betreft, zo zijn alle eigenschappen daarvoor bij mannen in de kampen zelf te vinden, ingenieurs, architecten enz. Zo nodig kunnen deze krachten vanuit de kringen der burgerlijke uitgeweken Belgische bevolking worden aangevuld.

Op deze wijze wordt niet alleen het heden gediend, maar zullen de geïnterneerden ook later, de dag na hun terugkeer in België, hun beroep kunnen hervatten, zonder dat zij de arbeid ontwend zijn. Ook zullen de mannen niet zodanig worden bezig gehouden, dat zij van hun beroep vervreemden. De commissie dient met de uitvoering van haar taak dan ook niet alleen de belangen van de

geïnterneerden, maar tevens die van haar land, dat op het behoud van geïnterneerde arbeiders gesteld moet zijn.

Geïnterneerden.

In de in staat van beleg verkerende gemeenten Gaasterland, Hemelumer, Oldephaert en Noordwolde, Lemsterland, Slooten en Staveren heeft de bevelhebber van het interneringsdepot in Gaasterland een verordening afgekondigd, waarbij, bij overtreding, wordt bedreigd met hechtenis van ten hoogste één maand of geldboete van ten hoogste 300 gulden, hij of zij, die enige hulp of bijstand verleent aan geïnterneerden, strekkende om een ontvluchting te bevorderen.

Verboden is verder: geïnterneerden te vervoeren of te doen vervoeren; hun rijwielen, voer- of vaartuigen en schaatsen in bruikleen af te staan of te verkopen; kleding- of uitrustingsstukken en wapens af te staan; sterke drank te verkopen of te schenken; geïnterneerden te fotograferen of portretten van geïnterneerden aan derden, wie ook, af te staan, zonder schriftelijke toestemming van genoemde commandant.

In afwachting van hun overbrenging naar een der depots, vertoeven op de Koninklijke Militaire Academie te Breda nog 5 Belgische geïnterneerde soldaten. Een van hen heeft een volledig uniform, de overigen dragen van hun militaire uitrusting slechts brokstukken.

25 februari 1915

Geïnterneerden.

Het Utrechts Dagblad meldt uit Amersfoort:

Het verlov voor de geïnterneerde Belgische officieren om in burgerkleding te zijn, is ingetrokken. Van heden af zullen zij steeds in uniform moeten zijn.

26 februari 1915

Geïnterneerden.

In verband met het feit, dat op 1 maart aanstaande de lessen aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda gedeeltelijk weer zullen aanvangen, zullen in het vervolg Belgische soldaten, die eventueel geïnterneerd moeten worden, niet meer in deze inrichting worden ondergebracht. Daartoe zijn thans bestemd enige huizen nabij de gasfabriek, waarin Belgische vluchtelingen een onderkomen hadden gevonden, doch die deze gebouwen thans verlaten hebben.

27 februari 1915

Vergoedingen aan gezinnen van Belgische militairen.

De minister van binnenlandse zaken heeft door tussenkomst van de commissarissen van de koning aan de burgemeesters, ter inlichting van de belanghebbende gezinnen, doen weten dat blijkens mededeling van zijn ambtgenoot van buitenlandse zaken de Belgische diplomatieke en consulaire agenten in Nederland van de Belgische regering instructies hebben ontvangen betreffende de uitkering van de militievergoedingen aan de gezinnen van Belgische militairen, die zich in hun ressort bevinden.

De Belgische gezinnen, die op de militievergoeding aanspraak maken, zullen zich bijgevolg moeten wenden tot de Belgische consulaire ambtenaar, binnen wiens ressort zij verblijf houden.

1 maart 1915

De Belgische generaal Dossin heeft hier te lande reeds een bezoek gebracht aan de Belgische interneringskampen te Oldenbroek, Harderwijk, Amersfoort-Zeist en Gaasterland. Bij zijn bezoek aan het kamp te Amersfoort-Zeist was hij vergezeld van generaal Onnen, hoofd van de afdeling internering.

Generaal Dossin heeft – naar hij in een persgesprek verklaarde – op al deze reizen slechts een zeer gunstige indruk gekregen en prees in warme bewoordingen de door de Nederlandse regering genomen maatregelen. Hij getuigde voorts van de grote erkentelijkheid, die België ons land verschuldigd is voor deze arbeid.

Generaal Dossin komt, evenals minister Poulet, tot de conclusie, dat – al is de stoffelijke verzorging uitstekend – het thans de voornaamste vraag is, hoe de lieden werk te verschaffen. Velen vragen er zelfs om en willen niets liever.

Gelijk bekend, tracht een comité, bestaande uit baron Fallon, de Belgische gezant in Den Haag, die als voorzitter is opgetreden, en de heren Buys, Franqui en Jacquemain, allen Belgen, voor de geïnterneerden dit vraagstuk tot oplossing te brengen door onderwijs en vakcursussen te organiseren.

Met erkentelijkheid getuigde de generaal, dat de Nederlandse autoriteiten alle mogelijk steun verlenen.

Generaal Dossin blijft nog enige weken hier te lande vertoeven.

3 maart 1915

Neerlandia haalt uit een brief van prof. Fredericq te Gent aan:

“Dank voor uw belangstelling in mijn gijzelaarschap. Ik heb eigenlijk niet het minste gevaar gelopen. Wij zijn overigens sedert Kerstmis

ontslagen. Wij waren verdeeld in 3 ploegen van elk 10. Een dag of drie moesten wij 24 uur gaan doorbrengen in een prachtig herenhuis der Veldstraat, vlak over de historische woning van Graaf d'Hane Steenhuyse, waar Lodewijk XVIII in de honderd dagen voor Waterloo woonde, smulde en overdadig dronk. Wij werden op stadskosten royaal gespijzigd en gelaafd en zelfs van fijne sigaren voorzien. Men las, men praatte, men wandelde in de ruime tuin aan het water, men speelde domino, kaart, triktrak enz.

“Prof. Vercoullie werkte vlijtig aan een nieuw woordenboek, en speelde 's avonds teerlingbak tot middernacht met de pastoor van Sint Jacobs. Ge ziet dat onze gevangenis een vergulde kooi was. Doch het was verre van aangenaam.”

4 maart 1915

Geïnterneerden.

De Belgische generaal Dossin gaat vandaag met zijn adjudant het interneringsdepot op bezoeken.

8 maart 1915

Geïnterneerden.

De in Amersfoort van vrijdag tot zondagavond gehouden tentoonstelling van huisvlijtwerk van in de twee barakkenkampen bij Soesterberg geïnterneerde Belgische militairen is financieel boven alle verwachting geslaagd.

Er waren 1000 inzendingen, van beroepsartiesten zowel als van ongeschoolde handen, vervaardigd van zeer eenvoudige grondstoffen en met zeer eenvoudige werktuigen, ten behoeve van in België in nooddrift verkerende vrouwen en kinderen.

Ongeveer 300 voorwerpen werden aangekocht voor de tombola van 4000 loten, die alle grif werden gekocht, sedert zaterdagavond dikwijls ver boven de aanvankelijk vastgestelde prijs van 50 cent.

Ook het bezoek is zeer groot geweest.

Belgische en Nederlandse jongedames verkochten thee, chocolade, taartjes en bloemen; sjoelbak en elektrische visserij brachten evenzeer veel geld op voor het goede doel.

16 maart 1915

Geïnterneerden.

Zondag is het eerste sterfgeval onder de te Harderwijk geïnterneerde Belgische militairen voorgekomen.

Het bestuur van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen heeft, naar Het Volk meldt, aan het dagelijks bestuur van dat verbond opgedragen, overleg te plegen met het bestuur der S.D.A.P. aangaande het spoedig houden van een demonstratie voor verlaging van de levensmiddelenprijs.

18 maart 1915

Geïnterneerden.

Men meldt ons uit Harderwijk:

Hedenmorgen heeft onder zeer grote belangstelling de begrafenis met militaire eer van de in het R. K. Ziekenhuis alhier overleden Belgische soldaat van het 6^e linieregiment Hendrik Hugo, afkomstig uit Mechelen, plaats gehad.

Om 9 uur had in de R. K. kerk een lijkdienst plaats, die opgedragen werd door de Belgische aalmoezenier dr. Muyldermans en waarbij het zangkoor van het interneringskamp zijn medewerking verleende.

De stoet, die om ruim 10 uur bij het ziekenhuis werd opgesteld, werd voorafgegaan door een peloton Nederlandse infanterie met een tamboer.

Daarachter volgde de lijkwagen, vervolgens een aantal Belgische soldaten, dragers van bloemstukken en kransen van officieren en kameraden, zeer veel Belgische officieren en minderen en eindelijk het rijtuig met de naaste familie, waaronder de echtgenote van de overledene, die met veel moeite hier was gekomen, te laat om haar man nog levend weer te zien. Bij de ingang van de dodenakker gaf de infanterie een salvovuur.

Aan de groeve heeft dr. Muyldermans een treffende rede in het Vlaams gehouden.

Na de priester bracht een vertegenwoordiger van de majoor van het interneringsdepot een groet ten afscheid aan de gestorvene, en verder voerden nog drie Belgische soldaten het woord.

Met een vuursalvo over de groeve was de plechtigheid ten einde.

Men deelt ons mede:

Het is eigenaardig dat, terwijl de Duitsers toch zonder twijfel organisatietalent hebben, de regelingen met betrekking tot de krijgsgevangenen zulke grote moeilijkheden schijnen op te leveren, terwijl toch veel van het daaraan verbonden werk door de

gevangenen zelf zou kunnen worden verricht. Als voorbeeld van die slechte organisatie kan het navolgende staaltje dienen:

Einde augustus werd bij Namen een Belg gevangen genomen. De familie wist dit en trachtte te weten te komen in welk kamp in Duitsland hij zat. Alle pogingen, die langs officiële weg, door tussenkomst van het bureau te Berlijn, van het Rode Kruis te Genève, van het bureau te Brussel, van het bureau te Havre gedaan werden, leden schipbreuk. Zelfs een drietal maanden nadat men door toeval door vrienden te weten was gekomen, dat hij in het kamp te Soltau zat, kwam nog uit Berlijn van het bureau het bericht, dat hij in geen der kampen als gevangene bekend was.

Ook de postregeling schijnt uiterst gebrekkig. Wij zagen briefkaarten uit het kamp te Soltau, die meer dan een maand na de datum, waarop zij geschreven werden, waren afgestempeld.

Een geldzending, de gevangene door tussenkomst van een particulier te Berlijn gezonden, ontving hij vrij spoedig. Van een geldzending, door tussenkomst van het Rode Kruis te Genève, tegelijkertijd verzonden, is op het ogenblik nog niet bekend, of het geld al of niet door de gevangene ontvangen is.

21 maart 1915

Belgische gevangenen in Duitsland.

Brussel, 20 maart. In het te Namen verschijnende blad L'Ami de l'Ordre doet Ed. Fassieux, een aanzienlijk burger van die stad, verslag over een bezoek aan de gevangenenkampen te Zossen en te Soltau. Zowel zijn zoon als tal van andere Belgen hebben uiting gegeven aan hun tevredenheid. De voeding is goed, de barakken zijn goed ingericht en verwarmd.

22 maart 1915

Geïnterneerden.

Acht Belgische officieren zullen, naar de Leeuwarder Courant meldt, weldra Amersfoort verlaten om de onderlinge betrekkingen tussen manschappen en overheid in Gaasterland te vernauwen. Het zijn 4 luitenants der infanterie, twee commandanten en twee van de artillerie.

24 maart 1915

Geïnterneerden.

De opperbevelhebber van land- en zeemacht heeft afwijzend beschikt op het verzoek van het hoofdbestuur van de Nederlandse Kaatsbond, om geïnterneerde Belgen verlof te verlenen voor deelneming aan kaatspartijen.

27 maart 1915

In België zijn volgens de New York Herald 200.000 handtekeningen verzameld op een petitie aan de Duitse regering om burgemeester Max van Brussel in vrijheid te stellen.

29 maart 1915

Uit een brief over het kamp voor gevangenen te Zossen, door de Brusselse correspondent van het Journal des Débats aan zijn blad gezonden, treffen wij de volgende zonderlinge uitlating aan:

“Onder de Belgen worden de Vlamingen met bijzondere gunst, ten nadele van de Walen behandeld. Die politiek wordt door de

gouverneur van België ingegeven, die de gunst der Vlamingen schijnt te willen winnen.”

10 april 1915

Berlijn, 9 april. Op 1 april 1915 verkeren in Duitse gevangenschap:

Nationaliteit	Officieren en personen in rang gelijkgesteld met officieren	Manschappen
Fransen	3868	238.496
Russen	5140	504.210
Belgen	647	39.620
Engelsen	520	20.307
Samen		812.808

13 april 1915

Geïnterneerden.

Te Urk zijn weer twee geïnterneerde officieren van de Wierickerschans aangekomen. Met het elftal reeds op het eilandje aanwezige geïnterneerden zijn ze ondergebracht in het nieuwe depot, dat plaats kan verlenen aan 52 geïnterneerden.

Op een daartoe strekkende oproep heeft zich een 25-tal Belgische geïnterneerden vrijwillig aangemeld om in de Staatsmijnen werkzaam te worden gesteld; ze zijn naar Heerlen vertrokken.

16 april 1915

Geïnterneerden.

Men schrijft ons:

Op 11 oktober jl. bij de oprichting van de grote interneringsdepots werden de commandanten der kampen voor een groot en moeilijk vraagstuk gesteld, het met handen- en geestesarbeid bezig houden van de velen, die door de oorlogskans op Nederlands grondgebied waren gekomen en nu geïnterneerd werden.

Comités werden gevormd om het onderwijs aan en de ontspanning van de geïnterneerden te bevorderen, doch wegens het groot aantal geïnterneerden bleef de toestand onvoldoende, ook door gebrek aan ruimte voor leslokalen.

Eindelijk kwam een goede wending. Onder voorzitterschap van de Belgische gezant baron Fallon is, in samenwerking met de Belgische minister van kunst en wetenschappen, Pouillet, de heer Jules Francqui en generaal Dossin, een commissie tot stand gekomen die de zware taak krachtig heeft aangevat.

Genoemde commissie mocht zich al snel in de sympathie van de Nederlandse militaire overheden verheugen en begin februari werd een begin van uitvoering gemaakt.

Donderdag 8 april (Amersfoort) en zaterdag 10 april (Harderwijk) hebben de officiële bevestigingen plaats gehad van de reeds te voren gebeurde opening van de verschillende cursussen, waar Belgische geïnterneerden het onderwijs onder hun eigen eveneens geïnterneerde onderwijzers volgen. Behalve voor de analfabeten wordt onderwijs gegeven in de vakken der ambachtsscholen en is

het uitgebreid middelbaar onderwijs aangevat. Een prachtig begin en een schitterend resultaat is in betrekkelijk korte tijd reeds bereikt. Een eresaluut zij gebracht aan de generaals Knel en Loke, kapitein van IJsseldijk en luitenant van Stockum in het bijzonder, benevens aan alle andere officieren, toegevoegd aan de interneringskampen te Amersfoort en Harderwijk.

In een welgekozen Vlaamse rede, welke later nog opnieuw in het Frans werd herhaald, dankte minister Pouillet de Nederlandse militaire autoriteiten en officieren en in het bijzonder de generaals Knel en Loke, kapitein van IJsseldijk en luitenant van Stockum voor hun welwillende medewerking en roemde hij hun energie in het tot stand brengen van deze grootse stichting.

Het doel toch van allen is, de ongelukkige geïnterneerden door de studie niet alleen moreel op te heffen, doch meteen hen weer als flinke bruikbare burgers aan het economische leven terug te geven, wanneer de tijd daartoe gekomen was.

Geïnterneerden – zo sprak de minister hen toe – ge zult uw ambacht, uw beroep of beroepskeuze niet verliezen, het hangt nu geheel van uzelf af. Er wordt voor u gezorgd met hart en ziel, en toont gij nu ook door uw werk, dat ge uw leiders niet in hun verwachtingen zult teleurstellen en wanneer eenmaal de lang en zozeer verlangde vrede gekomen zal zijn, zal uw vaderland u met open armen terug ontvangen. Ge zult toch ook aangewezen zijn om uw zo beproefd land weer te helpen opbouwen. Werp u met alle kracht in de studie en vul aan wat u ontbreekt en uw interneringstijd zal u niet meer drukken en dankbaar zult ge steeds aan deze tijd terugdenken, aan het gastvrije Nederland en zijn bewoners, die zoveel voor u doen en uw treurig lot op de meest humane wijze trachten te verzachten.

Toen minister Pouillet in deze geest had gesproken en ten laatste generaal Loke dank zegde, steeg een daverend gejuich onder de geïnterneerden op.

Met een enkel woord moet nog melding gemaakt worden van de uitstekende toestand, waarin die internerings"dorpen" Harderwijk en Amersfoort zich bevinden. Met ruimte en materiaal is gewoekerd geworden. Alles ziet er uitwendig en inwendig keurig en zindelijk uit en tot in de puntjes worden de gebouwen verzorgd. Keurige en smaakvolle versieringen zijn aangebracht en met een ware voldoening en dankbaar gevoel nam het Belgische comité voorlopig afscheid van de gastvrije en humane generaals en hun staf van officieren.

Er is samenwerking en eendracht en dat moet tot goede resultaten leiden.

17 april 1915

Men schrijft ons van Belgische zijde:

In het dagblad Le XXe Siècle doet de Belgische gezant te Bern een oproep tot zijn in het buitenland verblijvende landgenoten en de menslievende inwoners van de bevriende naties, om het lot der in Duitsland krijgsgevangen Belgen te verzachten.

Alle bijdragen in geld moeten naar de Belgische legatie te Bern of rechtstreeks naar mevr. A. Jaggi, van het Comité Bernois de secours aux prisonniers de guerre, 5 Statieplein te Bern, worden gezonden, met bijzondere vermelding dat de giften uitsluitend voor de Belgische gevangenen bestemd zijn.

Deze stortingen zullen de belanghebbenden dan in kleding en voedsel ten goede komen.

6 mei 1915

Men schrijft ons:

Nu het verkeer met de treinen het normale weer nabij is, was het mij dezer dagen een behoefte, ook om familiebetrekkingen, een bezoek te brengen aan het legerkamp te Munster in Hannover, niet te verwarren met Munster in Westfalen.

Dit zogenaamde Munsterlager is het kamp van het 10^e korps, waartoe ook het 78^e regiment uit Oostland behoort.

Van Nieuweschans kwamen we met de Duitse trein tot Weener, waar we allen moesten uitstappen. Eten en mee te voeren goederen waren volkomen in orde; over Leer en Bremen kwamen we te Munsterlager aan. Op de ons verstrekte biljetten zouden we dan 's anderendaags gelegenheid hebben het legerkamp te bezoeken.

Het legerkamp, gelegen op de Luneburger heide, waarvan de bodem veel overeenkomst heeft met de kale gronden in de provincies Groningen en Drenthe, en die in ons land de onontgonnen gronden worden geheten, is ruim 4000 ha groot en goed gescheiden van aangrenzende panden.

Het legerkamp, voor duizenden krijgsgevangenen ingericht, trekt dagelijks bezoekers. Soldaten uit België, Frankrijk en Engeland en voor een klein deel uit Rusland, verblijven er in hun krijgsgevangenkamp, waarvan er velen reeds een maand of zes zijn geweest. De commandant van het 10^e legerkorps in Hannover

wordt door zeer vele officieren en beambten bijgestaan voor regeling en orde in dit legerkamp, waarin – in aanmerking genomen de omstandigheden – de krijgsgevangenen het zeer goed kunnen uithouden, beter dan in een bekend legerkamp, waar uitsluitend krijgsgevangenen uit Rusland, uit Polen enz. waren. Want in het legerkamp te Munster laat de reinheid niets te wensen over.

Iedere soldaat, hetzij Fransman, Belg of Engelsman, heeft hier zijn werk in dit legerkamp. Zo zijn onder de krijgsgevangenen studenten, o.a. Russische en Poolse, die veel vrijheid genieten. Er zijn er bij, die dagelijks zich een paar uren aan de studie kunnen wijden.

Hoewel ieder der krijgsgevangenen gaarne naar zijn land zou willen terugkeren, is de verzorging hier in het legerkamp zeer goed. En de tijd weet men, na het afdoen van de verplichte bezigheden (schoonmaken enz.) zeer goed kort te krijgen; met allerlei kaartspel, ja zelfs met openluchtspel houdt men zich bezig.

15 mei 1915

Volgens de Temps zou de Belgische generaal Leman, de verdediger van Luik, die zich in Duitse krijgsgevangenschap bevindt, er niet in toegestemd hebben om te worden uitgewisseld, omdat hij zich niet wenst te verbinden de wapens tegen Duitsland niet meer op te nemen.

19 mei 1915

Geïnterneerden.

Vorige vrijdag heeft de officiële bevestiging plaats gehad van de reeds tevoren geschieden opening van de cursussen te Oldebroek,

waar Belgische geïnterneerden het onderwijs van geïnterneerde onderwijzers volgen. Hiertoe waren op die dag naar Oldebroek gegaan generaal-majoor Onnen, de Belgische gezant, baron Fallon, de Belgische minister van kunst en wetenschappen Pouillet, generaal Dossin, de afgevaardigden prof. Omer Buyse en Jules Francqui, mr. L. Jacquain, P. H. Savers, Eric Gérard, directeur van het Instituut Montefiori te Luik, en J. François. Ook was aanwezig de burgemeester van Oldebroek, baron Van Sytsema.

Nadat kolonel Bernelot Moens een openingsrede had uitgesproken, commandant Le Colute uit naam van zijn geïnterneerde landgenoten gesproken had, en prof. Buyse zijn doel en leerplan had uitgelegd, sprak minister Pouillet zijn landgenoten in het Frans en het Vlaams toe. Zij moesten nu tonen, zo zegde hij, dat zij ten volle de toewijding en hulpvaardigheid der Nederlandse autoriteiten waardig waren. Generaal-majoor Onnen wees vervolgens de geïnterneerden ook nog op hun plicht.

21 mei 1915

Gisteren zijn weer twee Belgische officieren, die hun erewoord hebben ingetrokken, via Kampen in het interneringsdepot te Urk aangekomen.

22 mei 1915

Naar het Eindhovens Dagblad meldt, is gisteren een sergeant van de Belgische infanterie te Valkenswaard over de grens gekomen. De man zag er zeer gehavend uit en was zonder hoofddekse. Hij is geïnterneerd.

26 mei 1915

De Gazet van Antwerpen meldt:

Generaal Leman (de verdediger van Luik) is volgens een brief van een Belgisch officier, die vele maanden met hem verkeerde, weer goed gezond, in zoverre een lijder aan suikerziekte dat kan zijn.

In het begin van zijn krijgsgevangenschap is de generaal ernstig ziek geweest, men heeft hem zelfs een teen moeten afzetten, hetgeen bij lijders aan suikerziekte, die zich niet in acht nemen, meer voorkomt.

Hij wordt door zijn bewakers zeer voorkomend behandeld. Sedert zijn herstel wandelt hij dagelijks, bespreekt met zijn lotgenoten elkaars avonturen, en wordt zeer bemind.

In het begin van april werd hij naar Blankenburg overgebracht. Nog steeds draagt hij zijn sabel, hetgeen hem door generaal von Emmich uit achting en bewondering werd toegestaan.

28 mei 1915

Naar wij in het Handelsblad van Antwerpen lezen, heeft de Duitse regering in België het volgende bekend gemaakt:

Onlangs hebben 58 leden van de burgerwacht van Rhisnes en 40 leden van de burgerwacht van Emines (provincie Namen) geweigerd de verplichting te ondertekenen, waardoor ze zich verbinden voor de duur van de oorlog tegen Duitsland niet meer op te treden. Door hun weigering hebben ze getoond, dat ze zich aanzien als nog steeds tot het Belgische leger toebehorend. Bijgevolg werden ze overeenkomstig de bepalingen der Haagse Conventie als krijgsgevangenen naar Duitsland gevoerd.

4 juni 1915

Aan het Belgisch informatiebureau wordt uit Brussel gemeld:

De gezondheidstoestand van burgemeester Max is in de laatste tijd zeer slecht geworden. De heer Max lijdt aan tuberculose, waardoor hij zich enkele jaren zeer moest in acht nemen, en een streng regime volgen. Reeds geruime tijd geleden had de heer Max geklaagd over het zware voedsel, dat hem door de Duitse overheid elke dag wordt voortgezet; zijn zwak gestel kon dit niet verdragen. Herhaaldelijk heeft hij de toelating gevraagd om buiten de vesting, vergezeld door Duitse officieren, zijn maaltijden te mogen gebruiken. Dit werd hem geweigerd. Zijn vrienden maken zich dan ook over hem zeer ongerust.

19 juni 1915

Via Boulogne komt uit België het volgende bericht, naar het heet "uit betrouwbare bron" en gepubliceerd in de Daily Telegraph van 18 juni: Het Belgische parlamentslid Van de Venne zou door een Duitse krijgsraad zijn veroordeeld tot 12 jaar dwangarbeid in Duitsland, omdat hij a.) een nummer van de Daily Telegraph in zijn bezit had (zes jaar) en b.) geweigerd had te bekennen hoe hij aan dat blad kwam.

23 juni 1915

Geïnterneerden.

Bij ministeriële beschikking is omtrent de internering nader o.a. het volgende bepaald:

Depots zijn gevestigd te Bergen bij Alkmaar voor geïnterneerden van Duitse, te Groningen voor die van Engelse, te Gaasterland, Oldebroek, Harderwijk en Amersfoort-legerplaats bij Zeist voor die

van Belgische nationaliteit, te Zwolle en Nunspeet voor geïnterneerde Belgische, te Urk voor geïnterneerde Engelse, Franse en Belgische, en te Wierickerschans voor geïnterneerde Engelse officieren. Bovendien is te Vlissingen gevestigd een bijzonder interneringsdepot, bestemd voor die elementen onder de geïnterneerden, wiens aanwezigheid in de overige depots ongewenst blijkt.

Geïnterneerden moeten, naarmate van hun landaard, naar bovengenoemde depots worden gezonden, met dien verstande, dat eventueel nader te interneren Belgen en Fransen, beneden de rang van officier, voorlopig alleen voor Harderwijk worden bestemd.

Te interneren paarden moeten worden opgezonden naar het algemeen paardendepot te Utrecht; de rijpaarden met eventueel daarbij behorend tuig.

8 juli 1915

Geïnterneerden.

De opperbevelhebber van land- en zeemacht heeft bepaald, dat Belgische geïnterneerden beneden de rang van officier buiten de kampen mogen te werk gesteld worden. Zij worden dan in het bezit gesteld van een verlofpas en mogen zonder geleide per spoor reizen, binnen de route op hun verlofpas aangegeven. Tegen betaling mogen militaire plaatsbewijzen afgegeven worden.

13 juli 1915

Voor de krijgsgevangenen in Duitsland.

Verleden woensdag 7 juli heeft de heer minister Poulet de wekelijkse vergadering van ons liefdewerk met zijn tegenwoordigheid willen vereren. Aan de vergadering namen deel: de prinses de Ligne, de gravin d'Oultremont, de burggravin André Simonis, de barones de Fraux de Werdin, mevrouw van den Berch van Heemstede en de leden van het uitvoerend comité de heren Ch. Van Leckwijck, Ch. D'Aoûst, Ad. De Jong en Ch. Lens.

De heer minister deelde de vergadering mede, dat onze Belgische regering met het innigste gevoelen instemt met ons werk; hij stelde daarom ook voor dat het werk de lijsten der gevangenen zou centraliseren, en deze te verspreiden tussen alle filialen, zodat deze een zeker aantal gevangenen voor hun rekening zouden nemen en dat zij zich daarbij zouden verbinden voor tweemaandelijks verzendingen.

Onze afdeling, Parkstraat 73a, in Den Haag heeft daarom dadelijk met algemene toestemming besloten, 700 krijgsgevangenen voor haar rekening te nemen, aan welke regelmatig levensmiddelen zullen worden toegestuurd.

Wij dringen er daarom, bij de personen, die in het lot der gevangenen belang stellen, ten zeerste op aan, om ons in de mate van hun krachten te willen helpen, door een of meer gevangenen te willen adopteren, en in onze lijsten een keuze te komen doen, waarbij zij zich zouden verbinden maandelijks 3 gulden per gevangene te storten; de verzending gebeurt dan op naam van de vrijwillige gever of peter.

Aansluiting of toetredingen worden ingewacht op de zetel van het werk Parkstraat 73a Den Haag.

17 juli 1915

Geïnterneerden.

De geïnterneerde Belgische soldaten in het kamp Munsterland, nu in verschillende bivakken verspreid, zullen meer geconcentreerd worden in grotere kampementen. De politie zal voor toezicht versterkt worden met een brigade marechaussee.

24 juli 1915

In de Sint-Servatiuskerk te Maastricht is vanmorgen om elf uur voor de gesneuvelde Belgische soldaten een plechtige lijkdienst gehouden. Het altaar was schoon verlicht en bekleed. Onder de aanwezigen – de grote kerk was helemaal vol – waren honderden Belgen. Voordat het misoffer werd opgedragen, las pater Castelain een brief voor van kardinaal Mercier. Vervolgens hield pater Castelain, de overste der Franse Redemptoristen te Valkenburg, in het Frans een aangrijpende rede, vol piëteit voor de gevallen en vol moed voor de toekomst. Kerkkoor en de solozanger Moreau zongen op treffende wijze. Bij het einde van de kerkdienst werd aan de uitgangen der kerk gecollecteerd voor de krijgsgevangenen in Duitsland. De pas gesproken rede van Castelain werd aanstonds in druk verkrijgbaar gesteld.

28 juli 1915

Het Duitse gezantschap bericht:

Steeds opnieuw treft men in de pers de geruchten aan, dat de naar hun vaderland terugkerende Belgen zonder onderscheid door de Duitsers als krijgsgevangenen worden behandeld. De werkelijke toestand is deze, dat allen, ook de jonge mannen, die de dienstplichtige leeftijd hebben bereikt en die geschikt zijn voor de dienst, ongemoeid kunnen terugkeren en slechts onder toezicht

van de aanmeldingsbureaus staan. Degenen echter, die bij het begin van de veldtocht deel van het Belgische leger uitmaakten, maar in burgerkleden naar Nederland vluchtten (meestal voor de val van Antwerpen), moeten, voor het geval zij naar België terugkeren, volgens een verordening van het ministerie van oorlog als krijgsgevangenen worden behandeld. Deze verordening slaat niet op de terugkeer van de gewezen Belgische soldaten, die door hun leger, als voor de dienst onbruikbaar, zijn ontslagen. Deze lieden kunnen ten allen tijde naar België terugkeren en blijven hier – hoewel onder toezicht – in vrijheid, voor zover zij volgens oordeel van een Duitse officier van gezondheid voor altijd ongeschikt tot militaire diensten zijn.

3 augustus 1915

Een Brussels blad deelt mede nieuws van burgemeester Adolf Max te hebben gekregen. Deze is nog steeds in goede gezondheid. Het is hem toegelaten dagelijks een uur in gesprek te zijn met Russische officieren, die, evenals hij, in de vesting Gladz opgesloten zijn.

7 augustus 1915

Voor de geïnterneerde Belgische soldaten.

Gelijk wij vroeger hebben medegedeeld, is onder de geïnterneerde Belgische soldaten een Belgische commissie, onder beschermheerschap van de Belgische gezant, werkzaam, die zich ten doel heeft gesteld zich het lot van de geïnterneerde ambachtslieden aan te trekken. Het had de leden van die commissie getroffen, dat de wijze van uitoefening van de ambachten hier te lande en in België in menig opzicht verschilt. Er zijn in België allerlei gebruiken, gewoonten en behoeften, die hier niet bestaan, waardoor een leiding van Belgische deskundigen bij de verschaffing

van bezigheid aan de Belgische vaklieden, allicht voor deze mensen meer vrucht zou kunnen dragen, dan bij leiding door Nederlanders het geval zou kunnen zijn. Immers, eerst daardoor zou de zo hoogst wenselijke aanpassing aan Belgische werkwijzen en gewoonten kunnen worden verkregen.

Heden hebben wij een en ander vernomen van de werkzaamheid van deze commissie, die nu sedert februari onverpoosd bezig is. De commissie ziet met voldoening terug op het tot stand gebrachte, waarbij zij algehele medewerking van de Nederlandse regering en de militaire autoriteiten mocht ondervinden. Er zijn nu ongeveer 20.000 leerlingen, die de cursussen in allerlei ambachten, die in de interneringskampen worden gegeven geregeld volgen, wel een bewijs, hoezeer het werk van de commissie wordt gewaardeerd.

Deze leerlingen worden onderwezen door een staf van ongeveer 450 onderwijzers, welke allen onder de geïnterneerden zijn gevonden. De cursussen vangen 's morgens om 8 u aan en eindigen 's avonds om 7 uur. Alle cursussen worden dubbel gegeven, d.w.z. in het Vlaams en in het Frans afzonderlijk, zodat er steeds voor iedereen gelegenheid is, de cursus in de voor hem gebruikelijke taal te volgen. Voor de onderwijzers is een afzonderlijk studievertrek ingericht, en er is ook een bibliotheek samengesteld voor het onderwijzerspersoneel.

Dit alles loopt nu zeer naar wens. De commissie is nu voornemens haar werkzaamheid uit te breiden. Zij treft maatregelen, om de Belgische geïnterneerde ambachtslieden houten, uit elkaar neembare huizen te doen maken, welke na de oorlog naar de verwoeste plaatsen van België zullen worden verzonden, om daar de bevolking tot voorlopige huisvesting te kunnen dienen. Doch de

commissie heeft dit plan gecombineerd met een ander, dat dadelijk aan de geïnterneerden ten goede zal komen.

Gelijk bekend zijn er vele vrouwen en kinderen van geïnterneerden op het ogenblik in de omtrek der kampen gehuisvest. Zij hebben het zeer armoedig, omdat de inkomsten van het gezin natuurlijk zeer gering zijn. De commissie is nu in overleg met de minister van financiën, om tijdelijk een stuk rijksdomeingrond in gebruik te krijgen, waar dan de houten huizen zouden worden opgeslagen, en tot woning kunnen dienen van geïnterneerden met hun gezinnen. Er zou aan het aldus te bouwen houten dorpje een gemeenschappelijke keuken worden verbonden. Zo zouden de houten huizen dadelijk nut kunnen opleveren, in afwachting van hun eigenlijke bestemming.

Tenslotte bestaat het voornemen, in de laatste helft van augustus te 's Gravenhage een tentoonstelling in te richten van door de geïnterneerden vervaardigde voorwerpen. De opbrengst van de verkoop zal aan de geïnterneerden ten goede komen. Nadere bijzonderheden over deze tentoonstelling zullen later worden medegedeeld.

Aan twee leden van de commissie, de heren Omer Buysse en Jules Franqui is vanwege onze regering opgedragen, een verslag op te stellen van de geschiedenis van het onderwijs in de Belgische regeringskampen.

11 augustus 1915

B.I.T.

Hedenmiddag is te Zwolle, in huize Eekhout, de B.I.T. (Belgische Interneringstentoonstelling), officieel geopend.

Deze tentoonstelling wekt de indruk, dat het Algemeen Comité tot ontwikkeling en ontspanning van de geïnterneerden in Nederland met voldoening op dit onderdeel van haar werkzaamheid kan neerzien. In vier zalen is uitgestald hetgeen te Oldebroek en te Harderwijk door de Belgen is vervaardigd.

Het trekt de aandacht hoevelen zich aangetrokken voelen tot het houtsnijwerk.

Behalve het kunstsijwerk is veel knoopwerk aanwezig, waaruit blijkt, dat deze kunst niet enkel bij vrouwen in goede handen is. De vele kleedjes en tafellopers kunnen daarvan getuigen.

Ieder heeft overigens getoond wat hij in zijn genre vermag te geven: zo treden van de kunstschilders op de voorgrond de heren Goethals, Patoux, Chotian, de Vijlder en van Schinden, deze laatste met een vijftal keurige pentekeningen. Ook de artistiek uitgevoerde soldatenkoppen van Patoux zullen zeer de aandacht trekken.

Maar ook op velerlei ander gebied geeft deze tentoonstelling veel te bewonderen.

De opbrengst van de entreegelden komt weer ten goede van de geïnterneerden zelf, omdat daarvan gereedschappen en de benodigde materialen worden aangekocht.

12 augustus 1915

De B.I.T.

Gisteren heeft de voorzitter van het comité, de heer J. C. Loman, voor de opening der Belgische Interneringstentoonstelling de vele aanwezigen welkom geheten. Van de minister van oorlog was

bericht gekomen, dat hij wegens ambtsbezigheden verhinderd was tegenwoordig te zijn.

Spreker herinnerde eraan, dat door het onvermoeid streven van de voorzitter van het Algemeen Comité tot Ontwikkeling en Ontspanning, dr. F. Buitenrust Hetteema, deze tentoonstelling tot stand is gekomen.

Hij betuigde dank aan het gemeentebestuur voor de ondervonden steun, aan de dames, maar vooral aan de militaire autoriteiten, zowel te Oldebroek als te Harderwijk.

Tenslotte wees hij er op, dat deze tentoonstelling een liefdadig doel heeft, nl. de aankoop van materialen voor de vervaardiging van kunstvoorwerpen.

Generaal Loke herinnerde aan de grote moeite, die het heeft gekost, om de vele ongelukkige kameraden uit België op te beuren. Naast de zorg voor hun onderhoud en gepaste huisvesting kwam in de eerste plaats deze vraag aan de orde: hoe zullen wij al die mannen het bitter lot doen vergeten? En die vraag is opgelost door het algemeen comité, dat zorgde voor lezingen, voor lectuur, voor studie en gepaste bezigheden, voor sport.

Deze tentoonstelling nu is een uitvloeisel van dit streven.

Nadat jhr. van den Brandelar na Dena het Algemeen Comité had gesproken, nam luitenant kolonel de Meij van het Belgisch leger namens zijn kameraden het woord.

Hij schetste de dankbaarheid, waarmee alle Belgische geïnterneerden de goede zorgen zowel van de overheid als van de burgerij herdenken.

Ten slotte huldigde mr. dr. I. A. van Royen, burgemeester van Zwolle en erevoorzitter van deze tentoonstelling, de commissie voor haar bemoeiing en opende de tentoonstelling.

13 augustus 1915

Geïnterneerden.

De in Gaasterland geïnterneerde Belgen zullen eerstdaags geconcentreerd worden in twee kampen, te Rijs en te Oudemirdam. Op deze plaatsen worden ook scholen geopend voor de kinderen.

18 augustus 1915

Commissie voor de inzameling van zilverpapier, enz. voor de Belgische geïnterneerden.

Van 1 tot 12 augustus is ontvangen: 1203 kg zilverpapier, 1100 kg theelood en 3 kistjes sigaren. Alle gevers en geefsters hartelijk dank.

De eerste oproep van de commissie heeft niet dat resultaat opgeleverd, welke zij zich daarvan heeft voorgesteld.

Hetgeen zij tot op heden heeft ontvangen is te weinig, om aan de talrijke aanvragen om zilverpapier tegemoet te komen.

Het is voor de geïnterneerden zeer moeilijk om aan zilverpapier te komen. Zij, die al eens in een interneringsdepot zijn geweest, kunnen dat begrijpen.

De commissie draagt zorg voor een goede verdeling door alles af te wegen in pakjes van gelijke zwaarte.

Door zeer velen is gevraagd geworden of de commissie uitsluitend zilverpapier verzamelde. Zeker! Het oorspronkelijk plan is geweest daar alleen voor te ijveren. De ondervinding heeft evenwel geleerd, dat er aan andere grondstoffen en gereedschappen eveneens grote behoefte is. Daarom heeft de commissie haar taak uitgebreid door onderstaande artikelen in ontvangst te nemen:

1. Zilverpapier;
2. Theelood (capsules, enz.);
3. Kleine platen (drie- en vierkleurendrukken);
4. Sigarenbandjes en gebruikte postzegels.

Voorts verzocht men de commissie tevens te vragen om enig gereedschap voor graveurs en beeldhouwers. De mensen moeten zich haast met het onmogelijke behelpen.

Wie helpt ons aan glazen bakjes of bordjes (uitsluitend wit glas)?

Ook gips en cement armé is zeer welkom. Alleen reeds in het kamp Harderwijk vertoeven een 50-tal kunstenaars die gips of cement armé verwerken.

Er is ongelooflijk veel vraag naar werk en aan smaak of talent ontbreekt het niet.

Nu is het de zomer, die de mensen nog enige afleiding geeft, maar wat moet het worden als straks de winter zijn snerpnd koude wind door de kampstraten heen jaagt; de bewoners dwingt in hun barakken te blijven zonder enige afleiding. Wat moeten ze beginnen als de dagen korter, de avonden langer worden? Ze kunnen toch niet de ganse dag blijven kaarten?

Laten wij, Nederlanders, meewerken om het initiatief bij de Belgen wakker te houden. Het is een mooie zaak om ruim 30.000 geïnterneerden te vrijwaren voor een morele of fysieke inzinking!

Alle zendingen te adresseren aan eerste ondergetekende

De commissie:

L. J. Schrijver

Predikherenstraat 3, Utrecht

G. Koster

J. Lulofs

19 augustus 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden.

De grondslagen voor de tewerkstelling van geïnterneerde militairen, ter voorziening in de behoefte aan werkkrachten voor de Nederlandse nijverheid, heeft, zo meldt De Tijd, de opperbevelhebber van land- en zeemacht als volgt geformuleerd in de interneringskampen bekend gemaakt:

1°. De tewerkstelling van een geïnterneerde militair is een gunst, die slechts door de bevelhebber van land- en zeemacht aan geïnterneerden van zeer goed gedrag wordt verleend.

2°. De geïnterneerde, die voor tewerkstelling in aanmerking wenst te komen, moet, volgens de wet van 31 december 1914, voor de gehele duur der internering een belofte afleggen, van niet te zullen ontvluchten of enige poging daartoe te bevorderen.

3°. De tewerkstelling moet de belangen van Nederlanders niet schaden en gebeuren onder de gebruikelijke arbeidsvoorwaarden.

4°. De geïnterneerde, die niet kan deelnemen aan de maaltijden in enig depot, ontvangt vanwege het depot, waartoe hij behoort, de soldij en vergoeding in geld voor het niet deelnemen aan de menage.

5°. De werkgever moet wekelijks het verschuldigde loon aan het bureau van de afdeling Internering in Den Haag doen afdragen tegen kwitantie. De geïnterneerde ontvangt daarvan een verhoogd zakgeld, waarvan het bedrag door de opperbevelhebber van land- en zeemacht wordt bepaald. Het overschietende bedrag wordt in de registers ten burele van het hoofd der afdeling Internering op naam van de rechthebbende ingeschreven en bij het einde der internering aan deze uitbetaald. Ontvluchte geïnterneerden verliezen het recht op deze gelden, welke in dit geval na de internering aan de Belgische regering worden afgedragen.

6°. De geïnterneerden ontvangen bij het onbepaald verlof en verlaten van het interneringsdepot, dat in burgerkleding moet geschieden, een verlofpas. Zij tekenen een verklaring van bekend te zijn met de verplichting om bij oproep onmiddellijk naar het interneringsdepot, waartoe zij behoren, terug te keren.

7°. Bij aankomst ter plaatse van hun tewerkstelling, buiten het interneringsdepot melden zij zich bij het hoofd van het militair gezag daar; indien deze niet ter plaatse aanwezig is, bij het hoofd van het burgerlijk gezag, te 's Gravenhage bij het hoofd van de afdeling Internering. Aan deze autoriteiten wordt bij het vertrek van de tewerkgestelden uit het interneringsdepot door de commandant van dat depot het signalement met portret gezonden.

8°. Voor elke geïnterneerde, die met onbepaald verlof het interneringsdepot verlaat of verlaten heeft, wordt zo spoedig

mogelijk door de commandant van het depot de minuut van een oproepingstelegram aan het hoofd der afdeling Internering gezonden.

9°. In geval van niet behoorlijk gedrag van een geïnterneerde met onbepaald verlof, bepaalt de opperbevelhebber van land- en zeemacht of hij een bestraffing zal ontvangen, dan wel naar het interneringsdepot zal terugkeren. In geval van openbare dronkenschap wordt de geïnterneerde onverwijld, onverminderd de bestraffing, naar het interneringsdepot teruggezonden.

10°. Aan geïnterneerden, die onbepaald verlof ontvangen, moet worden bekend gemaakt, dat indien deze maatregel tot ontvluchting aanleiding geeft, hij onmiddellijk buiten werking zal worden gesteld.

26 augustus 1915

Tewerkstelling van geïnterneerde militairen.

Het Nederlands Verbond van Vakverenigingen heeft naar aanleiding van de bekendmaking van de door de opperbevelhebber van land- en zeemacht geformuleerde grondslagen voor de tewerkstelling van geïnterneerde militairen, ter voorziening in de behoefte aan werkkrachten voor de Nederlandse nijverheid, aan de minister van oorlog een brief gericht, waarin er op gewezen wordt, dat van het ontstaan van de tegenwoordige oorlogstoestand af, onder de arbeiders hier te lande grote werkloosheid heerst. Ofschoon de werkloosheid in totaal sedert het najaar van 1914 enigszins is afgenomen, is zij niettemin nog steeds omvangrijk, zoals kan blijken uit de gegevens, welke in het orgaan van het N.V.V. zijn opgenomen. Uit deze statistiek blijkt, dat beduidende werkloosheid nog voorkomt in bijna alle bedrijven en dat van de 77.413 leden der

27 bonden, wiens leden gewoonlijk werkzaam zijn in het particulier bedrijf, op 1 juli 1915 er 10.561 onder de wapens waren, slechts 52.523 de gebruikelijke tijd werkten, terwijl 10.492 leden geheel werkloos waren en 361 leden minder dan drie dagen (eventueel zes halve dagen) per week werkten. De gegevens van deze statistiek, welke uitsluitend de georganiseerde arbeiders betreft, geven zeker eerder een te gunstig dan een te ongunstig beeld van de algemene toestand.

De brief wijst er op, dat bij deze stand van zaken de maatregel, door de opperbevelhebber van land- en zeemacht genomen, niet nalaat ongerustheid bij de Nederlandse arbeiders te wekken.

Het wil de brieveschrijver voorkomen, dat de maatregel slechts kan worden toegepast zonder de belangen van de Nederlandse arbeiders zeer ernstig te schaden, wanneer de volgende voorwaarden in acht worden genomen:

- a. Dat geïnterneerden uitsluitend worden toegelaten in vakken, waarin het aanbod van werkkrachten de vraag niet overtreft, wat door de autoriteiten zou vast te stellen zijn in voortdurend overleg met de Werkloosheidsraad, eventueel met de Nederlandse Vereniging van Arbeidsbeurzen en de in een bepaald vak bestaande vakbonden;
- b. Dat de plaatsing uitsluitend geschiedt door bemiddeling van de door de Nederlandse Vereniging van Arbeidsbeurzen aan te wijzen bemiddelingsinstellingen en deze arbeidsbeurzen tevens controleren of de gebruikelijke arbeidsvoorwaarden worden in acht genomen.

Het te werk stellen van geïnterneerde militairen.

De centrale commissie, bedoeld bij art. 27 van de collectieve arbeidsovereenkomst in de typografie, zal namens de Nederlandse Bond van Boekdrukkerijen, de Algemene Nederlandse

Typografenbond, de Rooms-Katholieke Grafische Bond, de Christelijke Typografenbond en de Bond van Plaatselijke Typografische Verenigingen een audiëntie aanvragen bij de minister van oorlog, naar aanleiding van de oproep in de Belgische interneringskampen gedaan om typografen op te wekken in Amsterdam aan het werk te gaan. Ook de Foto-Typografische Bond zal zich in deze aangelegenheid tot de minister wenden.

3 september 1915

Het Belgische gezantschap te 's Gravenhage doet mededeling van een nauwgezet en onpartijdig onderzoek, ingesteld nopens maatregelen van gewelddadigheid en slechte behandeling door de Duitse autoriteiten eerst in België, toen in Duitsland toegepast tegen werklieden van de centrale werkplaatsen van Luttre, omdat zij hadden geweigerd het werk te hervatten.

Aan het zeer uitvoerig chronologisch overzicht is het volgende ontleend: Ten eerste heeft de Duitse overheid te Luttre-Pont-à-Celles getracht de werklieden te doen verhongeren, door een verbod aan iedereen, hun eten of geld te geven en later door de personen, aangewezen om hulp te bieden, te doen arresteren. Ook moeten de werklieden bedreigd zijn met het in brand steken van hun huis, in gevangenschap naar Duitsland te worden gevoerd of inkwartiering bij hen van Duitse werklieden.

Voorts zijn er huiszoekingen gedaan en gijzelaars genomen (vader, moeder, vrouw of kind, waaronder een meisje van 14 jaar). Arrestatie van vrouwen van werklieden was aan de orde van de dag. De Duitse officieren beledigden de werklieden, die van hun patriottische gevoelens blij gaven.

Negen dagen voor hun vertrek naar Duitsland werden de werklieden opgesloten gehouden in spoorwagens 3^e klasse en zelfs in een beestenwagen en in zo groten getale, dat zij slechts zittend of hurkend konden slapen. Zij mochten er slechts uit om aan hun natuurlijke behoeften te voldoen. De beestenwagen was niet vooraf gereinigd en verspreidde een vreselijke lucht.

Na de zesde dag kregen de opgeslotenen niets anders dan water en brood.

De bevolking werd op alle mogelijke manieren bedreigd, gebrutaliseerd en gehinderd, doch bewaarde haar kalme en waardige houding.

Later werden de werklieden in groepen van ongeveer 50 tegelijk naar Westfalen gezonden, waar zij in geheel onvoldoende mate spijs en drank kregen. Te Keulen moesten zij in een kelder van het station overnachten. Bij hun aankomst in het interneringskamp werd er een gekleurde letter Z op hun rug en op hun been aangebracht. Een deel van hen werd eenvoudig behandeld als misdadigers en de zwaarste arbeid werd hen opgelegd en opzettelijk maakte men dat werk zo pijnlijk, zo gevaarlijk en zo ongezond mogelijk.

Voorts verhinderden de bewakers hen om rust nemen. Wanneer een werkmán een ogenblik opstond om van het werk uit te rusten, gaf men hem stokslagen of stoten met de geweerkolf of werd hij met de bajonet geprikt. Elke fout door één werkmán begaan werd op allen gewroken.

In het algemeen was de voeding ten enenmale onvoldoende, slecht en zelfs ongezond.

Meermalen was het eten bedorven, maar toch waren de mensen gedwongen het te eten, daar de honger hen, die de gehele dag in de open lucht moesten arbeiden, zeer kwelde.

Wanneer de arbeiders gedurende het werk ziek werden van honger, bepaalden de bewakers zich ertoe hen aan de kant van de weg neer te leggen, waar zij, hetzij aan de regen, hetzij aan de zon waren blootgesteld.

Het voedsel was dikwijls samengesteld uit ingrediënten, die men in België slechts voor veevoeder gebruikt. Slechts enkelen hadden dekens, de anderen sliepen zonder dek op planken. Elke inbreuk op de reglementen werd op de strengste en wreedste wijze gestraft, o.a. werden de delinquenten gedwongen enige uren lang te draven met een zak stenen op de schouder, of werden zij vastgebonden aan een boom in de volle zon.

Vier werklieden zijn ernstig ziek geworden en moesten in het interneringskamp blijven, vele anderen zijn na hun terugkomst in het vaderland ziek geworden, ongetwijfeld ten gevolge van de mishandelingen.

Toen een deel der werklieden, gebroken door de ontberingen en het lijden, zich gewonnen gaven, hebben zij de anderen met zich meegesleept.

Het rapport verklaart dat hun niets kwalijk te nemen is, daar zij, zover hun krachten toelieten, weerstand hebben geboden.

Bij hun aankomst de 2e juli te Luttre, getuigden hun vermagerde gelaatstreken en hun versomberd oog voldoende van hun lijden en uitputting.

Het rapport eindigt met een hulde aan het prachtige gedrag van de bevolking van Pont-à-Celles en omstreken.

8 september 1915

Brussel, 7 september. Mr. Theodor, deken der Brusselse advocaten, heeft aan een advocaat verboden zich bij de behartiging van de belangen van zijn partij voor het gerecht te beroepen op een huurverordening van de gouverneur-generaal en in het bijzonder op een uitspraak van het hof van beroep te Brussel, waarin de rechtskracht van deze verordening wordt erkend.

Hierdoor heeft de deken zich schuldig gemaakt aan overschrijding van zijn bevoegdheid ten nadele van het rechtzoekende publiek en ook gehandeld in strijd met de wet op de advocatuur van 14 december 1810, volgens welke advocaten hun ambt vrij mogen uitoefenen ter verdediging van recht en waarheid.

De gouverneur-generaal heeft bijgevolg mr. Theodor naar Duitsland laten overbrengen, waar hij tot het einde van de oorlog zal vertoeven.

9 september 1915

Geïnterneerden.

De ruim dertig Belgen, mannen, vrouwen en kinderen, die sedert ongeveer een jaar te Lemmer verbleven, zijn gisteren naar het kamp te Ede overgebracht.

12 september 1915

Geïnterneerden.

Toen de geïnterneerde Belgische militairen in het kamp van Zeist zijn ondergebracht, hebben te Amersfoort en omstreken zich tal van vrouwen van bedoelde militairen gevestigd, om in de nabijheid van hun echtgenoten te zijn. Langzamerhand wordt het vele van deze vrouwen onmogelijk, de huisvesting te Amersfoort of omgeving te bekostigen. Daarom heeft zich te Zeist een comité gevormd, bestaande uit mevr. Luiking, mevr. Braams, kap. Braams en kap. Van Vloten, met het doel de vrouwen te hulp te komen. Op een terrein, daartoe welwillend door een grondeigenaar te Zeist afgestaan, zal een barak gebouwd worden, voorlopig met 50 kamers, centrale wasinrichting en centrale keuken.

In deze barak zullen dan 50 vrouwen van geïnterneerden tegen zeer lage huur huisvesting vinden. Natuurlijk is voor de uitvoering van dit plan geld nodig. Het comité mocht reeds van vele zijden instemming en steun ondervinden, doch zal gaarne elke gift in ontvangst nemen. Penningmeesteres is mevrouw Luiking, Stationslaan, Zeist.

De betrokken Belgen dragen er het hunne toe bij om het plan te doen slagen.

13 september 1915

De correspondent van De Tijd te Havre seint:

Het is thans volstrekt zeker, dat de bekende katholieke volksleider, Arthur Verhaegen uit Gent, in hechtenis is genomen en naar Berlijn vervoerd, waar hij gevangen is gezet. De volkvertegenwoordiger en leider van de katholieke arbeidersbeweging wordt beschuldigd een verboden brief te hebben willen verzenden aan de heer Melot, katholiek volksvertegenwoordiger te Namen.

14 september 1915

Belgische geïnterneerden.

Men schrijft ons:

Onder leiding van enige belangstellenden, hoopt men op de 16^e september in de grote zaal van het Koninklijk Zoölogisch-Botanisch Genootschap te 's Gravenhage een tentoonstelling te openen, die ons een denkbeeld zal geven van de arbeid der geïnterneerde Belgische soldaten in de interneringsdepots. Niet alleen zullen wij de voorwerpen te zien krijgen, die door de geïnterneerden werden gemaakt, product van hun vlijt en vernuft, doch men zal tegelijkertijd een algemeen overzicht trachten te geven van het resultaat dat tot heden bereikt is geworden en van wat het Comité de l'Ecole du Travail pour les Soldats Belges internés deed, om het onderwijs in de interneringsdepots te bevorderen. Dit comité is in de eerste plaats de Nederlandse autoriteiten ten hoogste dankbaar voor de grote steun en de medewerking, die het tot nu toe in zijn zo zware taak mocht ondervinden.

De geïnterneerden zien hoe langer hoe meer in, dat zij niet door hun bondgenoten worden vergeten. Hun land met de hoofdstad aan het hoofd, deed wat mogelijk was om te bevorderen, dat zij zich aan de studie kunnen wijden en hun tijd nuttig besteden. Zij worden in de interneringsdepots in staat gesteld, hun kennis te onderhouden en te vermeerderen en zich verder in hun ambacht of beroep te bekwamen. Zij komen dus straks meer ontwikkeld en sterker, door onderwijs en voorlichting, in het economische leven terug. Door onderwijs en studie komt de geïnterneerde in zijn vaderland niet als een moreel geschokte terug, doch als een, die weet, welke koers hij moet nemen, nu hij zich sterker zal gevoelen om met nieuwe moed en wilskracht zich met hart en ziel te geven

aan het grootse werk, dat allen te wachten staat; de wederopbouw van zijn vaderland.

Er zal een beloning worden gegeven aan de vervaardigers van de verkochte voorwerpen. Voorts zal de opbrengst van de tentoonstelling ten bate komen van het fonds der interneringsscholen en van de huisgezinnen van behoeftige geïnterneerden, in Nederland vertoevende.

Belgische geïnterneerden.

De tentoonstelling in de Dierentuin in Den Haag, met werkstukken, door Belgische geïnterneerde soldaten vervaardigd, zal van 16 tot 26 dezer worden gehouden.

Gedurende de tentoonstelling zullen de muziekkorpsen uit Zeist, Amersfoort, Harderwijk en Oldebroek uitvoeringen geven; ook zal een strijkorkest zich doen horen.

Voorts zullen de operazangers Delville en Merlot aan de grote muziekkuitvoeringen hun medewerking verlenen.

15 september 1915

Geïnterneerden.

Enkele geïnterneerde Belgische officieren en minderen zullen, naar De Tijd verneemt, de lessen aan de Technische Hogeschool te Delft volgen. Er wordt nog gecorrespondeerd over de vraag, waar zij zullen gehuisvest worden.

17 september 1915

Tentoonstelling van werk van geïnterneerde Belgische militairen.

Zonder enig ceremonieel is gisteren namiddag te half drie in de grote zaal van de Dierentuin in Den Haag de tentoonstelling van werk van Belgische geïnterneerde militairen in verschillende kampen en van de daar opgerichte werkscholen geopend.

Geen redevoeringen. Alleen speelde het Belgische militaire fanfarekorps van het kamp van Zeist, onder leiding van zijn directeur, de heer Léon Poesmans, het Wilhelmus, gevolgd door de Brabançonne. Daarop verspreidden de genodigde Belgische en Nederlandse autoriteiten zich door de zaal om het tentoongestelde werk in ogenschouw te nemen.

Aanwezig waren: de Nederlandse minister van oorlog, de heer Bosboom, met zijn adjudant, kapitein Van Everdingen; de Nederlandse minister van marine, de heer Rambonnet, en zijn adjudant, mr. Jager, luitenant ter zee 1^e klasse; de opperbevelhebber van land- en zeemacht, generaal C. J. Sniijders; de burgemeester van de residentie, jhr. mr. dr. H. A. van Karnebeek; generaal Loke, de stichter van het kamp te Harderwijk; generaal Knol, de eerste commandant van het kamp te Amersfoort; generaal Kleynhens, voorzitter van de ontwikkelings- en ontspanningscommissie; generaal Onnen, hoofd van het interneringsdepot in Den Haag; de Belgische minister Poulet, de Belgische generaal Dossin, de Belgische gezant, baron Fallon, met zijn gezantschapsraad prins De Ligne; graaf P. d'Oultremont, 1^e secretaris, baron H. de Troux de Wardin, 2^e secretaris, en de overige leden der Belgische legatie; de Nederlandse kolonel Van Hoogstraten, commandant van het 2e regiment veldartillerie; kolonel Habbema, commandant van de brigade grenadiers en jagers; overste Van Waasdijk; majoor J. A. baron van Pallandt van Walfort, commandant van het vrijwillig automobielkorps; de Belgische kapitein adjudant-majoor G. Belière, van het 2e regiment

vestingartillerie; de heren Franqui en Jacquemins, de organisatoren van de tentoonstelling, en Laloux, vice-president van het Belgische Rode Kruis.

In de afdeling, waar vrouwen van geïnterneerden het kantmaken beoefenen, waren tegenwoordig de dames gravin de Ribaucourt, De Jong, Lascarts en Van Bevervoorde, die in de kampen de leiding hebben van de vrouwelijke huisindustrie.

Aan prinses de Ligne, die zich met de leiding van de afdeling kantwerksters heeft belast, heeft een meisje een fraaie ruiker aangeboden.

De tentoonstelling maakt een prettige indruk.

Er is ook een maquette van het kamp te Harderwijk, die een denkbeeld geeft, hoe de 17.000 bewoners er zijn gehuisvest en er worden beziggehouden.

Jongedames verkochten op de tentoonstelling ruikertjes, en de heer Merlot, van de opera te Montpellier, zong enige liederen.

Zoals reeds gemeld werd, blijft deze tentoonstelling tot 26 dezer geopend.

18 september 1915

Belgische geïnterneerden.

De commissie voor de Belgische vluchtelingen te Delft, heeft van de opperbevelhebber van land- en zeemacht bericht ontvangen, dat over enkele dagen aldaar dertig Belgische officieren en minderen gehuisvest zullen worden, die de colleges der technische hogeschool zullen volgen.

19 september 1915

Tewerkstelling van geïnterneerden in Amsterdam.

Naar het Handelsblad verneemt, moeten Amsterdamse werkgevers, die geïnterneerden te werk willen stellen, een verklaring overleggen van de gemeentelijke arbeidsbeurs, dat door de tewerkstelling van die geïnterneerden Nederlandse werkkrachten niet worden geschaad. Bovendien moeten zij verklaren, dat zij instaan voor het gedrag van de geïnterneerden. Wat de eerste verklaring betreft, deze wordt door de directie der gemeentelijke arbeidsbeurs niet gegeven, wanneer blijkbaar loonontduiking plaats heeft of wanneer de plaats door Hollandse werkkrachten zou kunnen worden ingenomen.

20 september 1915

Geïnterneerden.

Men meldt uit Zaandam aan het Handelsblad, dat thans ook enige geïnterneerde Belgische militairen aan de artillerieinrichtingen aan de Hembrug tewerk zijn gesteld.

Enkelen van hen zijn echter reeds weer vertrokken, omdat zij voor het werk niet geschikt bleken.

21 september 1915

De Belgische universiteit te Amersfoort.

Men meldt ons:

Gisteren namiddag hebben de Belgische professoren en de geïnterneerde studenten te Amersfoort prof. Schrijnen uit Utrecht

gehuldigd. Prof. Schrijnen vatte het eerst de gedachte op, hoger onderwijs te verschaffen aan de Belgische studenten, die in het interneringskamp verbleven, en het is grotendeels aan zijn onverpoosde toewijding te danken, dat ze allen samen werden gebracht in Amersfoort en dat, sedert het begin van dit jaar, dagelijks voor hen colleges werden gehouden door Belgische en Utrechtse professoren, met de welwillende medehulp der Nederlandse militaire overheid.

Prof. L. Collard (uit Leuven) en prof. Leo van Puyvelde (uit Gent) spraken beiden een rede uit ter huldiging van prof. Schrijnen, en twee studenten, een van Amersfoort en een van Utrecht, spraken woorden van dank.

Verder werd prof. Schrijnen een geschenk aangeboden.

Deze dankte op zijn beurt en wees op de vruchtbare toenadering, die tussen het Nederlandse en het Belgische volk is tot stand gekomen.